

naakbare, de laatste twintig jaren van zijn leven zich gefrustreerd voelende staatsman was en wat hij voor stond, maar ook dat over zijn plaats in de ontwikkeling van de politieke ideeën en over de kwalificaties die daaraan moeten worden gehecht, verschil van mening mogelijk blijft.

J. A. Bornewasser

A. Boland, *Le proces de la révolution belge: Adolphe Bartels, 1802-1862* (Namen: Presses Universitaires de Namur, 1977, 316 blz., BF 650.-).

A. Boland heeft de moeilijke taak op zich genomen een biografie te wijden aan één van de meest boeiende figuren uit de Belgische republikeins-radicalen beweging uit de beginperiode van de onafhankelijke staat. De journalist en publicist Adolphe Bartels was inderdaad een spilfiguur in de relatief kleine groep van leidende revolutionairen die in de gebeurtenissen van 1830 de aanzet zagen, voor een totale maatschappelijke omwenteling en onverzettelijk ijverden voor de realisatie van gedemocratiseerde sociale en politieke vormen. Ze behoorden voor en in 1830 weliswaar tot de meest strijdbare patriotten, maar naarmate de Belgische onafhankelijkheid geconsolideerd raakte, verloren ze geleidelijk aan terrein en werden ze ten slotte volledig opzij gezet door de gematigde krachten. Tegen deze ontwikkeling boden ze aanvankelijk hardnekkig tegenstand. Na de troonsbestijging van Leopold I in juli 1831 werd het echter duidelijk dat ze het pleit over heel de lijn verloren hadden. De radicalen verdwenen wel niet geheel van het politieke toneel - de regering zou nog meerdere malen geconfronteerd worden met hun actief geijver in de linkse oppositie tegen het binnenlandse gematigd unionistische beleid - maar meer dan een marginale stroming vormden ze toch niet in de periode 1831-1848.

Adolphe Bartels nam in deze groep een zeer speciale plaats in. Niet enkel omdat hij één van de weinige liberaal-katholieken was, maar vooral wegens bepaalde karaktertrekken. Loyaliteit was nu niet precies zijn sterkste zijde. Zijn kritische instelling, die ook ten aanzien van zijn vrienden weinig constructief was, en zijn onbuigzaamheid haalden steeds de bovenhand. Na verloop van tijd lag hij dan ook met iedereen overhoop, raakte hij totaal geïsoleerd in de radicale beweging en verdween hij in 1847 van het politieke toneel. Hij liet echter een uiterst omvangrijk journalistiek oeuvre achter dat bijzonder interessant is voor de kennis van de vroegsocialistische ideeënwereld. A. Bolands biografie getuigt hiervan ten volle. De auteur spaarde zich geen enkele moeite om de geschriften en de ego-documenten van zijn personage systematisch bijeen te brengen. Hij raadpleegde daartoe alle beschikbare dagbladen, krantjes, pamfletten en andere tijdsdocumenten en onderzocht massa's persoonlijke archieven. Het resultaat van dit geduldige opzoekingswerk wordt weergegeven in een strikt chronologisch opgebouwde biografie, gevolgd door een kort besluit waarin gepoogd wordt een algemeen beeld te schetsen van het hoofdpersonage. Het is een bijzonder levendig en erg vlot leesbaar geheel geworden waarin de figuur van Bartels goed zichtbaar wordt en waarvan de voornaamste verdienste ongetwijfeld ligt in de degelijke en doordachte analyses van Bartels ideeënwereld.

De politieke biografie is echter een zeer moeilijk en veeleisend genre. Van de auteur wordt namelijk niet alleen verwacht dat hij zijn hoofdpersonage zichtbaar maakt, maar tevens dat hij het voor de lezer doorzichtig maakt. Dat veronderstelt dat hij een grondige kennis bezit van de periode waarbinnen de figuur politiek bedrijvig was, teneinde diens activiteiten genuanceerd te kunnen relateren aan de algemene politieke constellatie. Het veronderstelt ook dat de auteur afdoende inzicht heeft in de psychologie van zijn personage om

de nodige verbanden té kunnen leggen tussen de biografische gegevens enerzijds en zijn politiek optreden anderzijds. Tenslotte vergt het van de biograaf enige kennis van het mechanisme dat optreedt in wat men in de groepspsychologie 'the smallgroup' noemt. Wat deze laatste twee aspecten betreft, had A. Boland het grote voordeel een genre te beoefenen dat recentelijk enorm in de belangstelling staat zodat hij dus over tal van inleidende werken en exemplarische studies kon beschikken die op het methodologische vlak richtinggevend zijn. Het is dan ook bijzonder jammer te moeten constateren dat hij de kans gemist heeft om die nieuwe inzichten te integreren in zijn werk. De buitenlandse literatuur over de psychologie van de 'kleine groep', al dan niet in toepassing op een historische politieke beweging, had eveneens een aantal perspectieven kunnen openen waardoor Bartels' optreden binnen de groep radicalen veel duidelijker tot zijn recht zou zijn gekomen. Door Bartels dermate centraal te stellen en de groepsleden volkomen op de achtergrond te laten, mist de biografie nu wel de nodige diepgang. Deze aanpak bracht de auteur trouwens ook in de verleiding om zijn hoofdfiguur niet altijd even kritisch te benaderen en de standpunten van de andere politieke actors - zowel van de medestanders als van de tegenstanders - onbelicht te laten. Met de inwerking in de problematiek van de periode schijnt de auteur af en toe ook een paar problemen gehad te hebben. Men kan zich namelijk niet aan de indruk onttrekken dat hij de literatuur terzake niet altijd even sterk beheerst. Dit komt alleszins toch tot uitdrukking daar waar het Bartels verhouding tot de links-liberale stroming betreft in de periode 1839-1847. Dat Bartels zich verzette tegen de meerderheidsstrategie van de radicalen om aansluiting te zoeken bij en te militeren in de liberale partijformaties, wordt slechts heel oppervlakkig geanalyseerd, terwijl deze problematiek, die tot Bartels aftocht uit de politiek zal leiden, ondertussen door verschillende auteurs die A. Boland niet citeert, omstandig uiteengezet werd (Bartier, Vermeersch, Witte).

Men kan het betreuren dat de reikwijdte van deze biografie in sommige opzichten beperkt blijft, maar het zou evenmin fair zijn alle schuld op de auteur te laden. Zoals hij in de inleiding opmerkt, had dit boek al in 1962 moeten verschijnen en bestaat er tussen de periode van opstellen en van publikatie een decalage van bijna twintig jaar. Er kan dan ook begrip worden opgebracht voor het feit dat de auteur niet meer de inspanning heeft kunnen opbrengen om zijn oorspronkelijke versie volledig te herwerken en aan te passen aan al de eisen die de recente stand van het onderzoek stellen. Dat het boek desondanks een zeer waardevolle aanwinst blijft voor de kennis van de vroegsocialistische ideeënwereld staat echter zonder enige twijfel vast.

E. Witte

Jaap van Soest, *Trustee of the Netherlands Antilles. A History of Money, Banking and the Economy, with Special Reference to the Central Bank van de Nederlandse Antillen 1828-6 February - 1978* (Zutphen: De Walburg Pers, 1978, xii + 422 blz., f65,-, ISBN 90 6011 234 2).

De traditie dat bankinstellingen hun jubilea vieren met de uitgave van prestigieuze geschiedwerken wordt door dit boek met zijn goede papiersoort, rustige bladspiegel, stevige band en meerkleurendruk-illustraties op waardige wijze voortgezet. Gelukkig is bovendien de kwaliteit van de uitvoering van het werk niet in strijd met die van de inhoud.

De auteur heeft terecht zijn opdracht ruim opgevat en zich niet beperkt tot de geschiedenis van de Curaçaosche Bank (sinds 1962 de Bank van de Nederlandse Antillen). Hij heeft gekozen voor een globaal overzicht van anderhalve eeuw Antilliaanse economische ge-